

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIĄZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
כתובת: ת.ד. 17209 תל אביב 69051
דואר אלקטרוני: lili@lyhaber.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל **נה סופה ואמורכת, נה סופה** גליון 38, ספטמבר 2009 תשרי תש"ע

גלוית שנה טובה מתוך אוסף המוזיאון היהודי בוורשה

פורטל אינטרנט: "מוזיאון יהודי קרקוב"

רחובות קז'ימיר' וסטרדום, ול"אכלס" בדיריהם באמצעות מידע הקיים לגבי כתובות מגורי התושבים בעיר, כולל תאריכי תחילה וסיום המגורים באותה כתובת, שמות הוריהם, מקצוע, דת ושרות צבאי.
קז'ימיר' הקרקובאית, כמו כל יתר העיר קרקוב, התרחבה במספר תושביה ובבנייה בניינים רבים, אותם נוכל למצוא בתוכניות העיר הישנות, נהרסו או נבנו מחדש. מתוך ספרי רישום הנכסים ותוכניות הבניה נשרטט את המידע על הבניינים והבתים, נבסס את פרטי הבעלות בעבר, מתי נבנה הבית ומי היו מתכנניו ובניו, ונשלים את המידע לגבי הסמלים והדימויים הדתיים והאומנותיים שעל הבתים. המשתמש יוכל גם לצפות בתוכניות הבניה הארכיטקטוניות, לאתר תמונות ארכיבאיות ובחלק מהמקרים לעיין גם ביומני מעקב הבניה.

מהמידע שבספרי רישום האוכלוסין ילמד המשתמש על עיסוקיהם של דיירי הבניין והשתייכות להתאגדות מקצועית, אם נדרש רישום כזה, למשל: סוחרים, רופאים, עורכי דין, סטודנטים וכו', מידע שנמצא בספרי הרישום של אותם איגודים.
הפורטל יאפשר לצאצאיהם של התושבים היהודים ברובע להשלים את המידע על אבותיהם, ובנוסף לביצוע חיפושים גיאולוגיים אינדוידואליים, יהיה האתר נגיש להיסטוריונים וחוקרים המתעניינים ומתעדים את חייה של הקהילה מכל ההיבטים האפשריים, כולל הפן התעסוקתי-מקצועי, מוסדות הדת, הקהילה והלימודים שאינם קיימים עוד.
ולסיום, אנו מקווים כי צאצאיהם של דיירי היהודים של הרובע ימצאו בפורטל מקום ראוי ומתאים לפרסום סיפור משפחתם, וגורלה."

מר ולדיסלב הרישמוביץ, חבר מועצת עיריית קרקוב, וגב' ברברה זבוריה, היסטוריונית, יזמו בעיר פרויקט חדש ששמו "מוזיאון יהודי קרקוב" (Museum Krakowskich Żydów) שיחידו הוא בשילוב שבין מוזיאון פיזי לבין פורטל אינטרנט. עיריית קרקוב הביעה הסכמתה לפרויקט, ואף הוקצה בנין במוזיאון ברובע פודגוז'ה ברחוב Na Jezdzie.

וכך כותבים יוזמי הפרויקט: "חייה של כל עיר הם אנשים וגורלם. במשך מאות שנים היתה קרקוב מקום מושבם של יהודים, שישבו גם בכל רחבי פולין. תרומתם ומחויבותם לעיר המלכים לא תסולא בפז, ואת זאת אנו שואפים להציג בפורטל אינטרנט בשם "בתים בקז'ימיר' הקרקובאית ותושביהם". בפורטל זה תסופר ההסטוריה של קז'ימיר', בתיה, תושביה וגורלם. ברובע היהודי שרדו עד היום המבנים והפרויקטים הארכיטקטוניים, אך תושביהם אינם. בעזרת הפורטל אנו מקווים לסייע בשיחזור המבנה החברתי של יהודי קז'ימיר', ולמלא, אם כי באופן וירטואלי בלבד, את הרחובות, הבתים, החנויות, בתי המסחר, מוסדות החינוך והמוסדות היהודיים ברובע בתושביהם. בארכיון קרקוב יש מידע מלא למדי, מאמצע המאה ה-19, על אוכלוסיית העיר, וזאת מתוך מרשם האוכלוסין, ספרי האחוזה של העיר, מדריכי כתובות, רישומי מחלקת המדידות העירוניים ורישומי לידות, פטירות ונישואין. באמצעות מידע זה אפשר יהיה לשחזר את כתובותיהם של הדיירים היהודיים ברובע, וכך נוכל להתוודע אל קורותיה של משפחה וחבריה. מסמכי המקור והתמונות, ספרי הרישום והמדריכים, יהיו נגישים לכלל משתמשי הפורטל. בפורטל האינטרנט אפשר יהיה להחיות את

קצרים

אוצרי התערוכה "קרקוב בזמן הכיבוש 1939-1945", העומדת להפתח בסתיו במוזיאון החדש אשר הולך ומוקם ברחוב ליפובה 4, קרקוב, מבקשים להעשיר את התערוכה במוצגים אוטנטיים.

אנו פונים אליכם בשמם לכל מי שיש לו מוצגים, תמונות, תעודות, מסמכים, מכתבים או כל חפץ אחר מאותה תקופה, ואשר מוכן להעבירו למוזיאון, בבקשה להעבירו אלינו, עם הסכמתו לתצוגה. אנו נדאג להעביר החומר למוזיאון.

במסגרת מחקר על תנועות הנוער הציוניות-דתיות בפולין "השומר הדיתי", "בני עקיבא" (היתה תנועת "בני עקיבא" והיתה תנועת "עקיבא") ו"ברוריה", מחפשים אנשים שהיו חברים בתנועות האלה, וכן צילומים, עדויות וזכרונות שהותירו אחריהם.

מי שיכול לסייע מתבקש לפנות אל יוחנן בן יעקב, כפר עציון, טל' 050-6282046 yochanan@kfar-etzion.co.il

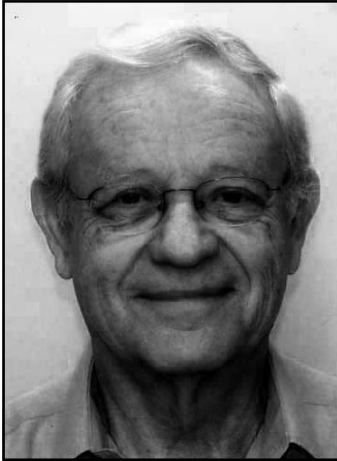
הרב אליעזר גורארי' ממרכז חב"ד בקרקוב כותב לנו כי בתחילת שנת הלימודים נפתח גן ילדים יהודי, ברחוב דיטלה 66.

משתתפים בצער המשפחה

ואבלים על מות חברנו

פאול פנצביץ
ז"ל

'יד לילד' מיזם השתיחים של יצחק וינברג

את החיל למבחן הגדול בניצחון במלחמת ששת הימים.

עד היום הוא רואה את השרות בחיל האוויר כתקופה היפה והפוריה בחייו, כמקום ששימש לו כבית הספר לחיים. שם גם מצא את שותפתו לחיים אילנה, ובשנת 1960 נוסא אותה לאישה ויחד הם מקימים משפחה.

בשנת 1987 יוזמת תנועת "לפיד" כנס של ניצולי רכבת קסטנר, שם הוא פוגש לראשונה את גברת ליצי דויטש שטיפלה בילדים בימים הראשונים לשהותם בברגן-בלזן. לאחר אלם של ארבעים וחמש שנה, הוא מתבקש לעלות על הבמה יד ביד עם גברת ליצי דויטש, ולראשונה בחייו הוא מספר את סיפור ההישרדות שלו בשלמותו.

מאז ועד היום, הוא עוסק בשקידה בפרויקט הנחלת לקחי השואה "יד-לילד", הכולל עדות אישית והקמת פינות הנצחה המורכבות ממספר שטיחי קיר פרי יצירתו לזכרם של מיליון וחצי הילדים שנשפו בשואה. עד היום הקים 40 מרכזי הנצחה בכל רחבי הארץ הכוללים את שטיחי הקיר מעשה ידיו כאשר הנושא ביצירותיו הוא אנטי-תזה לשואה ומסמל את ניצחון הרוח על גרמניה הנאצית.

יצחק מודע שהוא שייך לדור שהם האחרונים שהיו שם, ושומה עליו לספר את מה שעבר חרף כל הקשיים הרגשיים שיש בעדויות האלה. המשוב והעדוד שהוא מקבל מכל הקהלים שהוא נפגש איתם נותנים לו את הכוח ואת תעצומות הנפש להמשיך במלאכת קודש זו.

מקור: **אתר לוחמי הגטאות**

ההסכם בין קסטנר לאייכמן לשווייץ. בשווייץ עוסקים בהחלמה וחזרה לחיים נורמליים, אך דווקא כאן, נעמי הבחורה שאימצה את הילדים והייתה להם שם במחנה, לאם מסורה ואוהבת מתאבדת. התברר שבו ביום נעמי מקבלת שתי בשורות איוב. הראשונה ע"י מברק שנשלח מבודפשט בו מודיעים לה על רצח חברה לחיים ע"י הגסטפו, והבשורה השניה לא פחות קשה עבורה, שחרף בקשתה, היא לא תוכל לאמץ את הילדים שהיו כל אהבתה וחלום חייה.

בספטמבר 1945 מועברים הילדים לנמל ברי באיטליה, ומשם מפליגים באניית מעפילים לארץ ישראל. מיד עם הגיעם ארצה הם מועברים על ידי הבריטים למחנה המעצר בעתלית, ושוהים במחנה מספר חודשים. לאחר מיון ומבחן ביהדות הוחלט לשלחם למוסד של אגודת ישראל "סנהדריה" בירושלים ולומדים ב"חדר" תורה ומצוות. כאן מוחלפת השפה ההונגרית באידיש. כעבור מספר חודשים, כתוצאה מאי התאמה למקום, הם מוברים ממש ומועברים למוסד בני-עקיבא "תחיה" של עלית הנוער בפתח-תקווה, למשך שלוש שנים. כאן, בפעם הרביעית מוחלפת שפת הדיבור של שני האחים מאידיש לעברית ולומדים בבית הספר לבנים "נצח ישראל". בשנת 1949 עלית הנוער סוגרת את מוסד "תחיה" וכל הילדים מועברים לכפר-הנוער ברעננה "כפר-בתיא". שם יצחק מתחנך עד שנת 1955 משם הוא מתחיל את לימודיו בבית-הספר של חיל האוויר וממשיך לשרת בחיל עד שנת 1964, כאשר תוך כדי שירותו הצבאי הוא מסיים את בחינות הבגרות.

הואיל ואין לו משפחה קרובה, הבסיס בחיל האוויר משמש לו כבית, ובכל "האפטרים", השבתות והחגים הוא שוהה במחנה (אז לא הייתה דאגה לחייל הבודד שאין לו משפחה, וכל אחד התמודד לבד עם גורלו). כאן הוא משקיע את כל מרצו, כוחו וזמנו בעבודה אינטנסיבית ובקידום מקצועי, ומתגמל בעליה מהירה בסולם הדרגות המקצועי, המביא לו סיפוק רב בשירותו הצבאי. הוא שייך לדור בחיל האוויר, שהסב את החייל מדור הבוכנה לדור הסילון, והם היו אלה שהכינו

כל קרוב משפחה, כשיצחק בן חמש וחצי, מטפל באחיו הצעיר ממנו. ליצי דויטש מתנדבת לטפל בילדים במשך 40 הימים הראשונים עד שחרורה, ולאחר מכן היא מעבירה אותם לנעמי מאיר שגוזרת בשכנתה גבי מימי בוק. מימי בוק מקימה בית ספר על הדרגש של מיטתה, ויום יום באות אליה בנות בשנות העשרה, מצטופפות על הדרגש הצר ולומדות כל מה שאפשר ללמוד בע"פ. שלושת הנשים, דואגות לכל מחסורם במשך ששת החודשים בהם הם שוהים במחנה כאשר שפת האם של הילדים מוחלפת מפולנית להונגרית.

נעמי מאמצת את הילדים ומצליחה ליצור עבורם בועה של חיים בלב תופת נורא שהיה מסביב. היא מלמדת אותם את השפה ההונגרית, תופרת להם

יצחק וינברג נולד בשנת 1938 בקרקוב פולין, להוריו מרדכי ומינדה וינברג. בהיותו בן תשעה חודשים נכנסו הגרמנים לפולין, והמשפחה כולה הועברה לגטו קרקוב. ביוני 1942 שולחה כל משפחתו למחנה ההשמדה בלז'ץ, ובו ביום הושמדה כולה בתאי הגזים של המחנה.

יצחק, שהיה אז ילד קטן בן שלוש וחצי, הוברח מהגטו יחד עם אחיו אבנר הצעיר ממנו ב-15 חודשים ע"י דודתו מלכה האחות של אבא ודודו יצחק לבית שתיל. במשך כשנתיים הוסתרו בקרב הגויים הכפריים בסביבה, כשמידי יום היו מחליפים את מקום המסתור.

בפברואר 1944 הוברחו דרך צ'כוסלובקיה להונגריה תוך תקווה שהמלחמה לא תגיע לשם, אך כעבור חדש בלבד,

תמונת הקרון של רכבת קסטנר שיצאה מבודפשט ב-30 ביוני 1944, יצחק וינברג יושב שני מימין, ולצידו אחיו אבנר. צלם: צדוק ראב שצייר על הקרון את הסמל של תנועת "בני עקיבא"

בגדים מסמרטוטים, מאכילה ומשקה אותם מכל הבא ליד, ומשמשת להם כגננת לכל דבר ועניין. את כל סיפורי הילדים, השירים, והמשחקים שילד כל כך צמא להם, הם מקבלים ממנה בחום ובמסירות אין קץ. חייה היו קודש להצלת הילדים והם בתגמול נתנו לה את הרצון לקום בבקר ולחיות יום נוסף. האהבה והחום האנושי שנעמי העניקה לילדים בתנאי הגיהנום של מחנה הריכוז היא תעודת כבוד לעמנו.

בדצמבר 1944, כל שארית הקבוצה שנותרה בחיים משתחררת ומועברת לפי

במרץ 1944 גרמניה הנאצית נכנסת לבודפשט ומחול השדים מתחיל מחדש. ביוני 1944 מצליחה הדודה להעלות את שני הילדים כנוסעים סמויים לרכבת קסטנר, בהנחה שזו רכבת הצלה שמטרתה להגיע לארץ ישראל. עקב קצר במשא ומתן בין קסטנר לאייכמן, רכבת ההצלה מועברת לגרמניה וכל נוסעיה 1685 במספר, מורדים במחנה הריכוז ברגן-בלזן.

יצחק ואחיו דוברי פולנית בעוד שאר נוסעי הרכבת דוברי הונגרית, ושוב הם מוצאים עצמם לבד בלב הגיהנום, ללא

המסע של יצחק וינברג לבלז

לאחר מחקר של 4 שנים בסיוע של חיל האוויר, חשפתי את מקום קבורתם של הורי בבלז. על פי ממצאי נרצחו בבלז כמעט שני מליון יהודים, יותר מאשר באושוויץ, ובכוונתי לערוך במקום חפירה ארכיאולוגית על מנת לאשש את הממצאים.

אשר לרצח הורי הי"ד מצאתי כי אבי, שהיה סוכרתי, הגיע ביוני 1942 לבלז כשהוא במצב עלפון. אימא תמכה בו, ואז שניהם נלקחו ל"לזרט" ושם ירו בהם. בסיוע של תצלומי אוויר חשפתי את מיקומו המדויק של ה"לזרט", ומצאתי שהוא נמצא כ-250 מטר מחוץ למתחם של בלז הנוכחי.

במסע "שורשים" שנערך בקיץ עם משלחת תלמידים הצבתי במקום גל-עד והקראתי במקום מכתב פרידה שכתבתי להורי הי"ד:

אימא ואבא יקרים,

באתי לפקוד את מקום קבורתכם, בקבר האחים הנורא והגדול הזה בבלז.

פה אני חש את השייכות לעם עולם, את המשמעות של נצח ישראל.

פה אני מבין את הצורך בקוממיות, את הסיבה להולדת מדינת ישראל.

נרצחתם במחנה הנורא הזה בדם קר, רק בשל היותכם יהודים חסרי מולדת.

"ארץ אל תכסי דמי", זו צוואתכם, הכתובה פה באותיות קידוש לבנה. כל עוד אחיה, אספר לעולם ואתן עדות על מה שעוללו לכם.

הנוער הניצב כאן עימדי - הם יהיו העדים הבאים.

אבא יקר, הדודה מלכה, אחותך, הברחה אותנו מהגטו של קראקוב בפולין ודחפה אותנו לרכבת ההצלה של קסטנר בהונגריה. הנערה המלאך נעמי, הצילה אותנו במחנה הריכוז ברגן בלז בגרמניה, והגענו איתה לשווייץ.

מפה ומסע

פרוייקט התייעוד של עיריית תל אביב-יפו מזמין את ניצולי השואה לבוא ולספר את סיפורם. במהלך התייעוד המראיין מזמין את המרואיין להזכר ולספר לעצמו ולצופים את סיפור חייו, מילדותו ועד היום, לשתף ולחלוק במה שעבר עליו. בכדי לאפשר נוחיות מירבית התייעוד מתבצע על ידי צלם ומראיין במפגש חד פעמי בבית המרואיין. השירות אינו כרוך בתשלום ומופעל על ידי מנהל השירותים החברתיים, מחלקת לב העיר לגיל הזהב. בסיום התהליך מקבלים ניצול השואה ומשפחתו תקליטור עם זכרון הסיפור. בנוסף נשלח התקליטור לארכיון "יד ושם", ובכך מצטרף הסיפור האישי והמשפחתי להיסטוריה של העם היהודי.

לפרטים ניתן לפנות לרכזת התכנית, קרין עירוני בטלפון 03-5440449 שלוחה 9 או בדואר אלקטרוני: irony_k@mail.tel-aviv.gov.il

עמותת דור הפלמ"ח מקיימת כנס הנצחה של ניצולי שואה אשר שרתו בפלמ"ח, וזאת במסגרת כנסים לציון 65 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה. ניצולי שואה יוצאי קרקוב אשר שרתו בפלמ"ח מתבקשים לפנות אל יעקב צור, קבוצת נען 76829 jak_lois@naan.org.il

לאחרונה ראה אור בהוצאת הספרים של יד ושם הספר "אנו יהודי פולין": היחסים בין יהודים לפולנים בתקופת השואה מן ההיבט היהודי, מאת ד"ר חוי דרייפוס (בן-שושן). על סמך עשרות יומנים ומאות מסמכים שנאספו בארץ ובעולם מתארת ד"ר דרייפוס את השינויים שחלו ביחסם של יהודי פולין אל שכניהם הפולנים בזמן השואה. הוצאת יד ושם ת.ד. 3477 ירושלים 91034, טלפון 02-6443511 publications.marketing@yadvashem.org.il

גזרה של שמירת שבת

בפודגוז, פרבר של קראק, נתכנסו יהודי המקום החרדים והחליטו לאחוז בכל האמצעים נגד חילול השבת בפרהסיא. בין השאר נתפרטו גם האמצעים האלה: מחללי-שבת אין מלין את בניו אלא בין השמשות, כנהוג אצל מזמרים, ואין יהודי כשר טועם מסעודות. מחללי-שבת אין מוכרין להם מושבים בבתי הכנסיות ואין מטהרין את מתייהם וקוברים אותם קבורת חמור וכהנה וכהנה.

דבר, 16 באוקטובר 1927 מתוך jpress2.tau.ac.il

יצחק וינברג

בינואר 1934 נבחר לראש עיריית קרקוב, ובתקופת כהונתו ביצע רפורמה יסודית במצבה הכספי של העירייה ובבניית העיר. בתחילת מלחמת העולם השנייה היה באוזבקיסטן, ואחר כך שרת בצבא אנדרס. בשנת 1942 הגיע לאנגליה ושם חי עד לפטירתו ב-1959. ד"ר קפליצקי היה אחיה של קרולינה טהורן, סבתו של חברנו יצחק פינסטר שהעביר לנו את תמונתו של קפליצקי.

היהודי שהיה לראש עיריית קרקוב

מיצייסלב קפליצקי, נולד ב-1875 בשם מאוריצי קפלר, בנם של יעקב ואווה לבית גלב היה היהודי היחיד אשר כיהן כראש עיריית קרקוב.

קפלר נולד בעיירה שליד טרנוב, שם למד בתיכון ואת לימודי הרפואה סיים באוניברסיטה היגלונית בקרקוב ב-1901. בתקופת לימודיו בקרקוב היה פעיל בתנועת "איחוד" (Zjednoczenie) של סטונדטים רדיקל-דמוקרטים, ותקופה מסויימת שימש כיו"ר התנועה.

במלחמת העולם הראשונה היה סרן בתפקיד רופא ועוטר באותות הצטיינות רבים. אחרי המלחמה חזר לעבודתו כרופא דרמטולוג, ומ-1919 ועד למהפכת מאי 1926 היה חבר המפלגה הפולנית הסוציאליסטית. בשנים שלאחר מכן, כבר בשמו "פולני" קפליצקי, היה חבר ה-BBWR ארגון שתמך ביוזף פילסודצקי.

אגודת הנוער העברי "עקיבא" בקרקוב

היהודים באליציה- תרבות ופולקלור

בית התפוצות - מוזיאון העם היהודי, פותח השתלמות "יואנשים יהודים עברו בארץ גליציה..." ("עיר ומלוכה" ש"י עגנון) היהודים בגליציה - תרבות, פולקלור וזיכרונות. ההשתלמות מתקיימת בימי שני החל מ-2 בנובמבר 2009 ותמשך עד פברואר 2010, בשעות 15:16 - 19:45, בבית התפוצות שבקמפוס אוניברסיטת תל אביב.

ההשתלמות כוללת התבוננות בעולם היהודי שהיה בחבל ארץ רב-לאומי, לשוני ותרבותי זה אשר במזרח אירופה: ערים, עיירות וכפרים, חסידים, צדיקים, למדנים ומשכילים, בדחנים וכליזמרים, ישיבות ובתי מדרש, מסורות ומודרנה. כל אלה מונצחים במחקר ההיסטורי, בספרות, באמנות, בקולנוע, במוסיקה ובספרות הזכרונות.

בין הנושאים: מהי גליציה, מראות גליציה באוסף הצילומים של בית התפוצות, שמות המשפחה שהיו ליהודי גליציה, חסידות פולין - תורות ודורות, יוצרים עבריים כותבים על גליציה, מנגינות ומסען דרך גליציה, הצדיק והרב בתרבות החזותית היהודית, בין המסעטל לשטאט - נאמני המסורת בגליציה ומפגש עם המודרנה.

עוד ידונו הנושאים: עיר ואור בהגותם של משכילי גליציה, מחלוקת צאנז וסדיגורה, המוסיקה והריקוד בחברה החסידית, אמנים יהודים בגליציה בחיפוש אחר זהותם, עיצוב דמות האחר באדריכלות של בתי הכנסת בגליציה, המרחב העירוני בעולם של יהודי גליציה, מרדכי גבירטיג והטרובדורים של גליציה, שואת יהודי גליציה, ספרי הזכרון לקהילות גליציה לאחר השואה, מורכבות היחסים בין יהודים ושכניהם בגליציה בתקופת השואה, על דמותו של הסופר ברונו שולץ - בין המודרניות האירופאית והגורל היהודי, ועוד.

בין המרצים: ד"ר רוחמה אלבג, אריאלה אמר, פרופ' דוד אסף, פרופ' ישראל ברטל, אמיר גוטפרינד, ד"ר חיים גרטנר, ד"ר חוי דרייפוס-בן ששון, פרופ' מוטי זלקין, ד"ר אביבה טל, ד"ר מרדכי יושקובסקי, פרופ' חננאל מאק, ד"ר גילה פלאם, ד"ר יחיל צבן, ד"ר יואל רפל.

לפרטים: רבקה אדרת, 054-5952444, 03-7457908
bhaderet@post.tau.ac.il

לארץ ישראל ואת הקולקטיביות הרעיונית, עזבו חברים אלה את שורותיו וחזרו ל"אגודת הנוער העברי". שובה של הקבוצה הפורשת הביאה למפנה בהתפתחות התנועה, בעיקר בנושא חינוך הנוער הרב שנקלט בה עתה, ובענין ההגשמה העצמית. לאחר תקופה קצרה התאחדו הקנים הנפרדים שהיו קיימים בעיר (כמו "יהודה", "התקווה").

אחד המאפיינים העיקריים של "עקיבא", באותה תקופה, היתה החרדה לגורל העם, כשהם מבינים כי על היהודים להתכד במטרה להחליץ מהגולה ולהגדיל את הישוב בארץ ישראל. הם גרסו כי יש ליצור דפוסי חיים שיאפשרו לכל העם לחיות יחד לא רק מתוך סובלנות פורמלית, אלא מתוך אהבת אמת של אחים לגורל משותף. דעתם היתה כי אין די בכך שההסתדרות הציונית בגולה תהווה מסגרת פוליטית בלבד, אלא שיש לארגן בגולה ולטפח ציבור ציוני, שיקיים אורח חיים ציוני. הם טענו שלא יהיו שורשים חזקים לציונות, אם רק שנאת הגויים ליהודים תהווה את כוחה המניע של הציונות. רק היהדות, על הערכים הגלומים בה, יכולה לעורר בנו רצון להשאר יהודים, וכדי למנוע סכנה גדולה לקיומנו אנו זקוקים לכוחות רעניים וחלוציים, המוכנים לראות את טובת כלל ישראל ככוח מדרבן, כוח שמפעיל את מעשינו.

אלה היו הדברים העיקריים בהצהרה הרעיונית של התנועה, שלקחה על עצמה את התפקיד החינוכי הציוני הקשה לחנך את הנוער היהודי לפי עקרונות אלה. לפיכך, בשורות "עקיבא" אורגן נוער מגיל 12 ומעלה, בכל שכבה התנהלה העבודה החינוכית בשיטות המתאימות לכל גיל. בשכבה הצעירה התבססה העבודה על לימוד שיטתי של השפה העברית ועל הצופיות. כל אחד בתנועה חייב היה ללמוד עברית, והתנועה ארגנה מאות שיעורים במטרה זו. בנוסף ערכה התנועה תוכניות להשתלמות אישית, ואלה פורסמו בבטאון התנועה "דברי עקיבא" שלהופעתו הסדירה דאג י. נור (ניכטהאוזר).

התנועה דאגה להתרחבות למקומות ישוב נוספים של היהודים בגליציה ובפולין. בשנת 1935 היו ל"עקיבא" 270 סניפים בפולין כולה, מזה 139 בגליציה המערבית ושלזיה. באותה שנה מנתה התנועה כ-24,000 חברים, מהם כ-1,000 בקרן קרקוב, ומספר פלוגות ההכשרה של התנועה הגיע ל-12. התנועה הקימה גם סניפים מחוץ לפולין: באוסטריה, צ'כוסלובקיה, יוגוסלביה, בולגריה, וגם בתל-אביב ובירושלים. בתקופת "חומה ומגדל" הוקמה בשנת 1937 נקודת התיישבות של "עקיבא" בואדי פאליק, היא "בית יהושע" ובאותה עת התיישבה קבוצה אחרת בנווה איתן שבעמק בית שאן. עם חורבן היהדות בקרקוב ובפולין המשיכו עוד שרידי "עקיבא" לנסות להתארגן ולהמשיך במסורת המפוארת של "עקיבא" הקרקובאית, אך לא נסתייעו הדברים.

בעקבות: היהודים בקרקוב, חייה וחורבנה של קהילה עתיקה

אגודת הנוער העברי "עקיבא" בקרקוב ראתה את עצמה כהמשך היסטורי של ארגון נוער ציוני כללי "עקיבא" שנוסד בעיר סמוך לשנת 1901, וקיבל לשורותיו, באותה תקופה, תלמידים של בתי ספר תיכוניים בלבד. ב"עקיבא" מצאו את ביטויין התמורות בהתפתחות הרעיון של תחייה לאומית של העם היהודי בארץ ישראל, ובמסגרתה עיצבו את הכרתם הציונית צעירים רבים, מהם שהפכו במרוצת הזמן למנהיגים ועסקנים.

"עקיבא" המשיכה בפעילותה גם לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה, אם כי בשל גיוס הבוגרים, הלכה הפעילות והצטמצמה. אחרי המלחמה שוקמה התנועה, ובשנת 1923 החלה פעילות להרחבת מסגרת התנועה על ידי קליטת נוער שאינו לומד בבתי ספר תיכוניים וכן שיקום והקמת אגודות נוער ציוניות בערי שדה ובעיירות בגליציה המערבית ושלזיה. כדי לקדם את העבודה הארגונית מחוץ לקרקוב הוקמה מסגרת חדשה "אגודת הנוער העברי" מסגרת שקלטתה נוער מכל השכבות, אך היתה חסרה גיבוש רעיוני.

כעבור שנים מספר יצאה "אגודת הנוער העברי" מהמסגרת, התלכדה והתגבשה רעיונית ושמה שונה ל-א.ה.ה. "עקיבא". שמו של רבי עקיבא בא להביע את אהבת האמת של עם ישראל, דבקות בירושה הרוחנית של הדורות ורצון חזק לגאול את העם.

דרכה הרעיונית של א.ה.ה. "עקיבא" נגדה את הרעיונות של קדימה סוציאליזם ונצחון הסוציאליזם בעולם, כיוון שעל סמך הנסיון ההיסטורי הגיעה להכרה כי אין זו הדרך להבטחת קיומו של עם ישראל, וכי אך אשליה היא להאמין שהתקדמות האנושות ונצחון הסוציאליזם יביאו עמם שינוי במעמדם של היהודים בקרב העמים, וימנעו שנאת יהודים. חברי האגודה הבינו כי על הנוער העברי לרכז את כל כוחותיו ולהקדיש את חייו להגשמת הציונות, כי רק בדרך זו יובטחו גאולתו וקיומו של העם היהודי והמשך יצירתו הרוחנית. אכן היסוד של התפיסה הרעיונית של "עקיבא" היתה השיבה אל היהדות, אל ההווי המסורתי שלה, ודבקות בקנייני ישראל.

בתחילת דרכה לא היתה זו תנועה חלוצית המחייבת את חבריה להגשמה עצמית בארץ ישראל. התנועה גרסה כי עצם החינוך הציוני שהשתדלה להקנות לחבריה, וערכי היהדות שטופחו והיו להווי בתנועה, יביאו את חבריה להגשמת הציונות ולעליה לארץ ישראל. מאידך, לא היתה "עקיבא" מוכנה לוותר על חברים שמסיבות שונות לא ראו אפשרות לעצמם לעלות ארצה, אם גם דבקה נפשם בציונות וברצון להגשמתה. סיסמתה של "עקיבא" היתה להקים ציבור ציוני הקשור לחיים בארץ ישראל וקולט כל שאפשר לקלוט בגולה.

שאלת ההגשמה העצמית הביאה קבוצה של חברים לידי החלטה לפרוש מהתנועה, שכן לא ראו אפשרות להגשים בשורותיה את שאיפתם לעליה ולחלוציות. חברי קבוצת הפורשים הצטרפו ל"השומר הצעיר" שצופיות וחלוציות, עם ההגשמה בפועל, היו אז מאפייני העיקריים. אך כאשר "השומר הצעיר" אימץ לעצמו את הציונות הסוציאליסטית בחינוך חבריו ובדרכו

